

EL TEMPS

L'expedient Gorbatxov

Un plec de documents que l'ex-president de l'URSS va amagar surt a la llum. S'hi detallen converses amb el primer ministre alemany Helmut Kohl sobre les seves relacions amb Boris Ieltsin, la independència de les repúbliques bàltiques i la greu crisi econòmica de la Unió Soviètica.

Gorbatxov secret

Hi ha un moment, una decisió, que Mikhail Gorbatxov diu que passats vint anys encara li retreuen. Gorbatxov, l'últim líder del PC i últim president de la Unió Soviètica, la seva esposa i la seva gent de confiança han resistit l'intent de cop d'estat del KGB, la cúpula de l'exèrcit i el ministre de l'Interior. Tornen a Moscou després del seu arrest a la seva residència de vacances de Foros. És el 22 d'agost del 1991, les 2.15, hora local, quan l'avió aterra a la capital.

Davant de la Casa Blanca de Moscou, la seu del parlament de la República Soviètica de Rússia que havia estat el bastió dels partidaris de Gorbatxov durant els últims tres dies, hi ha 60.000 persones perseverants. Escolten per la ràdio l'alliberament dels presoners a Crimea, ho celebren, "president, president", criden. I, és clar, esperen Gorbatxov, de seixanta anys.

Però aquell home, que torna a ser lliure perquè els colpistes havien agafat por del seu propi poble i no van gosar assaltar la Casa Blanca, sorprèn els seus entusiastes compatriotes. En lloc d'anar a trobar-los des de l'aeroport, en lloc de gaudir del moment del triomf i de la derrota dels conspiradors, dona ordre al conductor de dirigir-se a la seva datxa. Passa la resta de la nit a casa, i l'endemà al matí va a treballar al Kremlin.

Es podria dir que va ser un error de relacions públiques insòlit, però aquells tres dies d'arrest a Crimea no tan sols han trasbalsat el país, sinó també l'equilibri intern de Gorbatxov, i sobretot el de Raïssa Maximovna Gorbatxova.

La seva esposa paga el preu més alt dels últims tres dies. Ja a l'avió, va haver d'estar estirada per un vessament sanguini als ulls, trastorns a la parla i sensació de paràlisi a mig cos. Els metges li diagnostiquen un atac d'apoplexia, que més tard es revela com un atac d'hipertensió arterial.

L'estress d'aquells dies en què la Unió Soviètica afrontava la fi de la seva exis-

Fa vint anys, el sector més intransigent dels comunistes va organitzar un cop d'estat contra el cap del Kremlin. Poc després, la Unió Soviètica es va enfonsar. Uns documents desconeguts fins ara mostren fins a quin punt Mikhail Gorbatxov s'equivocava en l'anàlisi de la situació i amb quina desesperació lluitava per la seva causa.

tència després de gairebé seixanta-nou anys, supera les forces del matrimoni Gorbatxov. No és el cap del Kremlin, sinó el seu antic fill adoptiu, Boris Ieltsin, el qui ara brilla com a nova estrella de la política. Just després del cop d'estat prohibirà totes les activitats del PCUS, del qual Gorbatxov continua essent el líder. I com que els moviments independentistes de les repúbliques no russes de la Unió continuen, Gorbatxov serà un cap d'estat sense estat. De la Unió Soviètica, aviat en quedarà només la república central russa, a la qual el cap del Kremlin ja no té accés.

Un dels dies passat el cop d'estat, Raïssa Gorbatxov és a la terrassa de la datxa del president i liquida una part

Els líders de les dues potències mundials de

del seu passat. Crema cinquanta-dues cartes que el seu marit li va escriure en viatges de feina. Són "cartes de la nostra joventut", com Gorbatxov dirà més tard, que la seva dona havia conservat tota la vida. Però després de les experiències de Foros només té por, també dels governants que vindran. No vol que uns estranys es fiquin en la seva vida, explica al seu marit, i llença a l'estufa aquells papers, fins aleshores protegits amb tanta cura, mentre plora.

Gorbatxov, que tampoc no s'espera que passarà als seus companys de partit i al país durant els propers dies, està d'acord amb la idea de la seva dona i, encomanat per l'estat d'ànim de Raïssa, també ordena cremar documents.

L'època, George Bush i Mikhail Gorbtxov, a la Conferència de Madrid sobre la pau a l'Orient Mitjà, el 29 d'octubre del 1991.

Lliura vint-i-cinc llibretes a les flames. Són notes oficials: detalls del dia a dia polític, característiques de polítics i diversos plans. Només conserva el seu diari privat. Passen gairebé vint anys fins que el febrer del 2011 en parla en una entrevista amb el diari que ell publica, *Novaia Gazeta*.

Es conserven els papers oficials dels més de sis anys al càrrec. Gorbtxov se'ls emporta quan, al final d'aquell any, anuncia la seva dimissió del càrrec de president soviètic i inaugura una fundació que porta el seu nom. A la seva seu, ubicada a l'avinguda Leningrad, número 39, de Moscou, hi ha arxivats deu mil documents, entre d'altres els arxius personals del seus assessors

en política exterior, Vadim Sagladin i Anatoli Txerniàiev.

Els papers il·lustren la fi de l'experiment comunista. Són protocols de les negociacions amb líders estrangers, recomanacions escrites a mà dels assessors de Gorbtxov al seu cap, anotacions i enregistraments de les trucades, notes confidencials dels ambaixadors i actes en taquigrafia dels debats al Politburó.

No s'ha deixat de banda cap de les qüestions amb què l'autoanomenat renovador de la Unió va haver de lluitar durant aquells anys.

En aquells memoràndums s'aconseïllava al líder soviètic com acabar la guerra a l'Afganistan o com s'havia de

tractar amb els jueus que volien marxar; se li explica per què havia de negar l'audiència al líder de l'OAP, Iassir Arafat, ("d'ell no s'espera res real") o evitar un procés contra l'alemany que va arribar volant al Kremlin, Mathias Rust, i en lloc d'això millor rebre'l ("hi ha dubtes sobre el seu estat psíquic").

Pels informants de la direcció del SED, el Partit Socialista Unificat de la RDA, s'assabenta de la greu situació de l'Alemanya de l'Est i amb quins membres del Politburó de Berlín encara pot comptar. També està acuradament comentat i arxivat el que *Paris Match* escriu sobre Raïssa Gorbtxova o els comentaris de l'estrella de la cançó russa Al·la Pugatxova sobre la

Perestroika i el cap del Kremlin en un diari alemany.

Qui treballa amb aquests papers se sent en una màquina del temps. D'un cop d'ull, tots els problemes d'aquell sistema petrificat es fan visibles: els pagesos es rebel·len, els miners també, la intel·ligència exigeix eleccions democràtiques. Els bàltics, els georgians i els moldaus s'aixequen contra els russos, i a l'Europa de l'Est comença la fi de la doctrina Brèjnev.

I al comandament d'aquell país es troba l'antic funcionari provincial de Stràvopol, Gorbatxov, i ha de veure com el país s'ofega en la seva grandesa i la manca de voluntat dels buròcrates d'imprimir-hi un canvi de rumb, ja que a les ordres de Gorbatxov l'aparell treballa amb la mateixa ineficàcia que abans. Això també ho mostren els papers.

L'assessor Txernàiev es queixa de la incompetència dels líders del moviment comunista internacional, com ara el secretari general de PC francès, George Marchais ("un cavall mort") o del nord-americà Gus Hall ("un home sense cultura amb arrogància plebea"), però Moscou continua pagant milions per a mantenir els seus partidaris a tot el món.

En aquella època, les botigues soviètiques no tenen ous ni sucre, ni gairebé vodka. Regna l'escassetat, i fins i tot el mateix Txernàiev es veu obligat a demanar per escrit el setembre del 1988 "la instal·lació d'un telèfon al pis del meu xofer Maïkov, Nikolai Nikolaievitx, habitatge 3, carrer Kurtizki 13" perquè pugui estar disponible per al seu secretari general.

Der Spiegel també apareix diverses vegades en els papers interns de l'arxiu de Gorbatxov. Per exemple, el juny de 1987, quan Txernàiev s'acalora davant de Gorbatxov per les quaranta-cinc preguntes al cap del Kremlin que havien sortit d'Hamburg: "un text força impertinent". Sospita que la revista alemanya, en comptes de sol·licitar-li una entrevista, volia sotmetre'l "més aviat un interrogatori". A la sol·licitud "no s'ha de reaccionar, és clar", suggereix al secretari general en el document corresponent. "Retorneu i denegueu", diu al paper, i així l'entrevista no es va portar a terme. Vint-i-quatre anys més tard, queda clar el perquè.

Els documents copiats per l'historiador Stroilov demostren que Gorbatxov era un fals i va pactar

Gorbatxov ha utilitzat més tard alguns documents per a la publicació dels seus llibres —que, per cert, han provocat la ira de l'actual direcció del Kremlin—. Alguns dels papers, però, continuen essent tabú. D'una banda perquè afecten decisions o persones de les quals Gorbatxov encara no vol parlar. Però principalment perquè no encaixen en la imatge que Gorbatxov ha creat d'ell mateix: la d'un reformista avançat i determinat que configura el seu país gegantí pas a pas segons el seu gust.

El jove historiador rus Pavel Stroilov, que actualment viu a Londres, va copiar unes trenta mil pàgines del material arxivat durant una estada de recerca a la Fundació Gorbatxov i les ha posades a disposició de *Der Spiegel*.

Dels documents es dedueix que vol silenciar Gorbatxov: que es va veure arrossegat pels esdeveniments de la

moribunda Unió Soviètica i que en aquell caos sovint perdia el control, que ell també era un fals i que —a diferència d'algunes declaracions— en alguns casos va pactar amb el sector més dur del partit i amb l'exèrcit.

El cap del Kremlin ha fet el mateix que molts estadistes retirats: ha embellit considerablement la imatge del reformista íntegre.

A Occident se celebra que Gorbatxov s'oposés sense violència a l'enfonsament de la Unió Soviètica. En realitat, no havia quedat clar fins ara si el cap del Kremlin no havia sancionat les accions militars contra georgians, àzeris i lituans, que entre el 1989 i el 1991 es van rebel·lar contra el poder central de Moscou. Les tropes soviètiques van reprimir violentament les manifestacions: a Geòrgia van morir vint persones; a l'Azerbaidjan, cent quaranta-tres; a

més d'un cop amb el sector dur del partit.

Lituània, catorze; sense comptar les guerres i els disturbis a l'Alt Karabagh, a Transnístria i a l'Àsia Central.

No s'oblida la tragèdia que va tenir lloc la nit del 8 al 9 d'abril de 1989 a Tbilisi, la capital georgiana, on els soldats de Moscou van dissoldre una marxa de protesta amb pales esmolades i gas mostassa. Sis hores després dels successos, Gorbatxov vol que l'informin. No havia donat clars senyals de moderació en aquell intens conflicte ni a l'exèrcit ni al servei secret, tot i que sabia com era de fràgil la relació entre russos i georgians. Després, tampoc no en fa responsable a ningú. És "un gran enigma" qui va donar l'ordre de l'ús de la violència, continua dient.

Però, quan l'11 d'abril, dos dies després de la sagnant repressió de la manifestació, Gorbatxov rep a Moscou Hans-Jochen Vogel, president de l'SPD,

el partit socialdemòcrata de l'Alemanya Occidental, justifica l'actuació del sector dur i més tard fa suprimir aquest passatge del protocol d'entrevistes rus:

"Heu sentit parlar dels esdeveniments a Geòrgia. Allà s'han agrupat antisoviètics notoris. Han abusat del procés democràtic, han cridat consignes provocatives i fins i tot han exigit la tramesa de tropes de l'OTAN a la república. Hem de fer front aquests aventurers amb tota fermesa i defensar la Perestroika, la nostra revolució."

Quan parla d'"antisoviètics notoris" es refereix a civils pacífics: entre els vint georgians morts a Tbilisi van perdre la vida disset dones.

Una nota en una sessió del Politburó del 4 d'octubre de 1989 evidencia que Gorbatxov estava preparat per a una resistència contra els seus plans de reforma i que en principi no descartava actuar amb violència. El secretari general del PC s'assabenta del nombre de manifestants morts el juny a la plaça Tiananmen de Pequín: tres mil. Gorbatxov diu:

"Hem de ser realistes. S'han de defensar, com ara també nosaltres. Tres mil... i què?"

El protocol d'aquella sessió, però, es va publicar més tard. Només falta concretament aquest passatge.

Als anys 1990-1991, Gorbatxov pot deduir que pràcticament cap polític important d'Occident indaga sobre el paper del dirigent soviètic en els cruels enfrontaments amb els pobles de l'URSS que lluiten per la independència. Per als nord-americans i els europeus occidentals, l'important durant aquelles setmanes és que els soviètics es retirin efectivament de l'Europa de l'Est. Així, deixen enganyar-se per Gorbatxov directament, com ara quan Moscou intenta aturar els moviments independentistes bàltics a l'últim moment.

Sota la pressió del servei secret i de l'exèrcit, Gorbatxov s'embarca el gener del 1991 en una aventura ja inútil: proclamar un règim presidencial a Lituània sota direcció soviètica. Els "treballadors" fidels a l'URSS han de demanar ajut a les tropes del poder central, igual que abans a Budapest o a Praga, i així torna a succeir. Unitats especials de l'exèrcit i de la seguretat de l'estat avancen amb tancs cap a l'edifici

de la televisió a Vilnius el 13 de gener, ocupen l'emissora i maten catorze persones.

Dos dies abans, Gorbatxov havia parlat per telèfon amb el president dels Estats Units, George Bush, i simplement havia negat que Moscou pogués actuar a Vilnius:

"BUSH: Em preocupen els vostres problemes interns. Des de fora només puc dir que si aconseguíu evitar l'ús de la força, les vostres relacions amb nosaltres es veuran beneficiades, i no només amb nosaltres.

"GORBATXOV: Actuarem només si s'hi vessa sang o si hi ha disturbis que no tan sols amenacin la nostra constitució, sinó també vides humanes. Ara se m'està pressionant intensament perquè establím un règim presidencialista a Lituània. Jo encara me n'abstinc, i només prendré mesures estrictes en cas d'una amenaça molt seriosa."

També Helmut Kohl, el canceller alemany, que en nom del seu govern sempre havia estat a favor del dret a l'autodeterminació dels pobles, evita tot comentari crític davant Gorbatxov. Cinc dies després dels violents esdeveniments de Vilnius parla amb ell per telèfon, i només fa una referència a l'acció militar amb paraules vagues:

GORBATXOV: Ara pertot comencen a fer-se preguntes: Abandona Gorbatxov el seu rumb? El nou Gorbatxov s'està acabant? Ha girat cap a la dreta? Ho dic amb tota sinceritat: no canviarem la nostra política.

KOHL: Com a polític entenc que hi ha moments en què per aconseguir determinats objectius polítics un no se'n surt sense maniobres de gir.

GORBATXOV: Helmut, conec la teva opinió sobre la situació. La valoro molt. A reveure. Una abraçada.

Entre el seu poble, és aquells dies quan Gorbatxov perd les últimes espurnes de credibilitat: "És al cantó dels qui han comès assassinats a Vilnius", escriu el seu home de confiança, Anatoli Txerniàiev, al diari, amargament decebut, i dicta a la seva secretària una llarga carta al cap, on sembla que passi comptes de manera general:

"Mikhail Serguèievitx!

"El vostre discurs al Soviet Suprem (sobre els esdeveniments de Vilnius) assenyala el final. No ha estat l'apari-

ció d'un gran estadista. Era un discurs confús i atapeït. No volem dir res d'allò que preteneu. I és evident que no sabeu què en pensa el poble, fora, als carrers, a les botigues, als trànsits. Només s'hi parla de 'Gorbtxov i la seva colla'. Vau afirmar que volieu canviar el món, i heu enfonsat aquesta feina amb les vostres pròpies mans."

La secretària en pren nota, però després protesta i acusa Txernàiev de traïció a Gorbtxov. I és així com la carta desapareix a la caixa forta.

L'alemany Helmut Kohl ha deixat empremtes molt clares als documents de Gorbtxov. Ha d'estar molt agraït al cap del PCUS, ja que Gorbtxov no va utilitzar tancs al Berlín Est la tardor del 1989 per aturar la caiguda de la RDA. L'any següent tampoc no va evitar la reunificació alemanya, ni tampoc l'entrada d'Alemanya a l'OTAN, provocant l'espant de molts companys de les mateixes files.

El 1991 és l'any en què Kohl pot pagar-li el deute, com Gorbtxov espera, ja que durant aquella fase Kohl és la seva única esperança, en diversos sentits.

Probablement, el secretari general soviètic amagava que considerava el canceller alemany un polític provincià i mediocre. El dia 1 de novembre del 1989, quan rep al Kremlin el successor de Honecker a la presidència de la RDA, Egon Krenz, li diu:

"Kohl, segons sembla, no és l'intel·lectual més gran de tots els temps, però gaudeix d'una certa popularitat al seu país, sobretot entre la petita burgesia."

Això podria voler dir: no ens hem de preocupar de Kohl. Gorbtxov mateix va ignorar el canceller durant uns quants anys, el considerava el portaveu dels americans i durant molt temps va passar pel damunt de l'Alemanya Occidental en els seus viatges per Europa.

El protocol de la trobada Krenz-Gorbtxov es va publicar més tard a Moscou, i poc després també s'hi tenia accés a Alemanya. Tot i això, la part sobre Kohl no apareix a la variant russa. Més tard li va fer tanta vergonya a Gorbtxov que la va fer barrar.

A l'estiu del 1990, després que tots dos negociessin al Caucas les modalitats de la unitat alemanya, canvia la relació de Gorbtxov amb Kohl. Quan el líder soviètic viatja amb la seva espo-

sa, Raïssa, a Alemanya el novembre, va a Oggersheim, a casa dels Kohl, i tots plegats visiten la catedral d'Espira. Fins i tot van al restaurant de saumagen (un embotit fet amb tripa de vaca) de Kohl, el Deidesheimer Hof ("pati de Deidesheim"). És en aquesta ocasió quan passen a tractar-se de tu i es consolida la bona relació.

Ara Gorbtxov necessita aquell alemany influent, ja que a casa seva la situació s'està tornant molt delicada, i a les botigues també: carn, mantega, llet en pols... Falta de tot. La seva popularitat s'enfonsa.

Durant aquells mesos, agafa el telèfon en intervals cada vegada més curts per debatre la situació amb "l'amic Helmut". El canceller esdevé el seu suport polític. És una línia de telèfon especial

Sobre els fets de Tiananmen: "S'han de defensar, com nosaltres. Tres mil [morts]... i què?"

que tots dos utilitzen. Cap d'aquestes converses entre Moscou i Bonn no apareix als llibres posteriors de Gorbtxov, i Kohl només les esmenta breument a les seves memòries.

Si se'n llegeixen les transcripcions —la majoria fetes per traductors que allora havien d'informar el KGB—, s'entenen les reserves que tenien: Gorbtxov es queixa i es queixa, són els crits d'ajut d'algué que s'està ofegant i que l'orgullós senyor del Kremlin del passat voldria oblidar vint anys després.

Però en aquells moments es tracta que Kohl mobilitzi Occident per salvar la Unió Soviètica. El canceller ha de tractar de catàstrofe la desintegració que es pot produir i que podria portar el món al caos. I naturalment també espera rebre ajut en la lluita contra el seu pitjor competidor, Boris Ieltsin.

La nit del 20 de febrer del 1991, ambdós tornen a parlar per telèfon a iniciativa de Kohl, ja que el dia abans, en una entrevista a la televisió, Ieltsin havia exigut per primera vegada que Gorbtxov abandonés el càrrec. Aquesta con-

versa tampoc no ha estat publicada pel cap del Kremlin, ja que mostra com va menystenir el seu rival i com s'equivo-cava a l'hora de valorar la situació:

"KOHL: Bon dia Mikhail. Ja has dimittit, com exigeix Ieltsin?"

"GORBTXOV: Crec que nota que està perdent autoritat, que cada vegada està més aïllat. La intervenció d'ahir és un acte de desesperació o un rampell ximple. Ieltsin és destructor de mena, ja no té res de constructiu. S'aprofita de la situació difícil d'ara i intenta desencadenar una lluita política.

"KOHL: Et pot servir.

"GORBTXOV: Avui s'ha dit a la sessió del Soviet Suprem de l'URSS que aquests mètodes són indignes d'un home del seu rang. Potser haurà de retirar les seves paraules. El president del Kazakhstan i els representants del Soviet Suprem d'Ucraïna ja se'n distancien.

"KOHL: Per a tu és un avantatge. Note que te trobes millor. Me n'alegro."

No passen ni quatre mesos i més de quaranta-cinc milions d'electors trien el suposadament feble Ieltsin com a primer president de la Federació Russa, la república soviètica més gran, amb la qual cosa comença un doble poder que anuncia la fi de la Unió Soviètica. El 30 d'abril, Kohl tranquil·litza per telèfon el cap del Kremlin:

"KOHL: Aquí, a l'Europa occidental, estic advocant intensament pel teu suport. El mateix faré a Washington, on vaig d'aquí a dues setmanes. Has de tenir en compte que s'estan escampant opinions dubtoses sobre la teva situació.

"GORBTXOV: Sí, en sóc conscient.

"KOHL: En resum, es diu una cosa així: 'Sí, Gorbtxov és un polític fort, però no podrà portar a terme el que va planejar'. En aquestes circumstàncies, és extraordinàriament important aconseguir un altre entorn psicològic. Per això necessito, Mikhail, que em donis informació autèntica. M'has de dir quina és la situació real.

"GORBTXOV: Saps, Helmut? Entre els nostres amics americans es fan moltes insinuacions sobre 'la situació de Gorbtxov'. Vénen a dir: 'Mireu, Gorbtxov està a favor del manteniment de la Unió, però Ieltsin possiblement deixarà lliures les repúbliques bàltiques i d'altres. Ieltsin està a favor de la propietat

EL TEMPS

Gorbatxov es mira el mur de Berlín des del cotxe, el 2007. Les converses amb Kohl sobre Ieltsin i la desfeta de la URSS són reveladores.

privada, i Gorbatxov d'una economia mixta. Ieltsin vol ocupar-se més de qüestions de política interna i així no molestarà els americans a molts llocs del món'. No són consells consistents. Bush i el seu ministre d'exteriors Baker s'han mantingut així fins ara, però creix la pressió sobre ells. Jo he d'anar fent bordades, és clar.

"Kohl: Pots confiar en mi, Mikhail. Ho explicaré d'una manera clara i detallada tant als líders d'Europa occidental com als americans."

El 5 de juliol, Ieltsin ja és president de Rússia *de facto*; només espera la inauguració. Kohl es troba amb Gorbatxov a la residència d'estiu del Partit Comunista d'Ucraïna, a Mejiguir. En aquell moment cap dels dos no s'ho imagina, però mig any més tard Ucraïna serà territori estranger per a Gorbatxov.

Al cotxe, en el trajecte de l'aeroport de Kiev a Mejiguir, Kohl torna a interpretar el pitjor:

"Kohl: Estava pensant: què passaria si Gorbatxov tot d'una se n'anés i el seu lloc l'ocupés Ieltsin? T'he de dir que

aquesta idea m'ha espantat. De cap manera no s'ha de deixar l'estat en mans d'aquest home.

"GORBATXOV: En això les nostres opinions coincideixen.

"Kohl: Què faries, Mikhail, si els bàltics deixen definitivament la Unió?"

"GORBATXOV: Ho poden fer, és clar. Perquè és molt difícil que els facis canviar les seves idees de sobirania, es neguen a una argumentació raonable. Si de debò volen retirar-se, només hi ha un camí, el de la constitució. Però els fa molta por seguir el camí normal establert a la constitució.

"Kohl: No els has de mantenir dins de la Unió per la força. D'altra banda, els bàltics han de veure que no hi ha cap altre camí que el que estableix la constitució. I el suport verbal que tenen d'Occident no canvia res en aquest aspecte."

Ni l'alemany ni el rus fan públic aquest diàleg més tard, ja que l'opinió de Kohl sobre Ieltsin és tan contundent com la de Gorbatxov. El canceller tampoc no volia que es veiés una cosa: fa una clara distinció entre el seu suport

públic al dret a l'autodeterminació dels pobles i la seva postura real. Kohl no vol que les repúbliques bàltiques abandonin la Unió Soviètica, exigeix que aquestes decisions han de comptar amb el vist-i-plau del parlament de Moscou, i això ja és il·lusori en aquells moments.

"Kohl: Només un ruc pot pensar que la destrucció de la Unió pot beneficiar algú. La descomposició de la Unió Soviètica seria una catàstrofe per a tothom. El qui hi dona suport, posa en risc la pau. No tothom entén aquesta qüestió, però tu pots suposar que jo no penso canviar la meua opinió en aquest respecte... El rumb de reformes de Gorbatxov ha de comptar, en conseqüència, amb suport. Si Ieltsin s'adreça a nosaltres, li respondré el mateix. Li diré que no té cap possibilitat si no col·labora amb tu. Els americans també li ho han dit.

"GORBATXOV: No, de fet l'animen. El veuen com un reformista.

"Kohl: Si Ieltsin ve a Alemanya, i la visita serà per feina, el meu objectiu principal és que no arribu a les mans.

Mikhail i Raïsa Gorbatxov en un acte, el 1985. Al centre, al funeral per la seva dona, el 1999. A la dreta, en un acte a Londres, el 2011. Els documents

"GORBATXOV: I si se'l convidés, però no en nom del canceller? El podria convidar una altra persona i després el canceller s'hi uneix per casualitat.

"KOHL: Molt bé."

L'objectiu d'obstaculitzar l'ascens de Ieltsin i d'implicar-hi Kohl és comprensible des d'un punt de vista humà. Políticament és absurd.

Encara sembla més absurd que Gorbatxov encara vol que fora se'l vegi com el dirigent d'una potència mundial mentre ha de córrer entre bastidors amb la bossa de les almoines.

Dues setmanes més tard, vol anar per primera vegada a una cimera dels set països més industrialitzats que se celebra a Londres per sol·licitar l'ingrés del seu país al club dels pesos pesants de l'economia. Kohl li ha aplanat el camí, contra la resistència dels Estats Units i del Japó, però en realitat viatja a Londres per sol·licitar com a mínim trenta mil milions de dòlars per a la salvació de la necessitada Unió Soviètica i del seu president.

Com que Gorbatxov deu haver trobat la situació humiliant, es dedica a llegir un gran nombre de protocols que s'havien portat al paper aquelles setmanes, però que més tard no farà públics.

A la trobada de Kíev destaca un dels acompanyants de Kohl, que esdevindrà el seu principal interlocutor durant les setmanes següents: Horst Kohler, futur cap d'estat alemany i aleshores secre-

tari d'estat al ministeri de Finances de Bonn i xerpa de Kohl durant la cimera del G7.

Quan Köhler exhorta els soviètics a sotmetre's a les regles del Fons Monetari Internacional, el líder del Kremlin brama: "L'URSS no és Costa Rica. La manera en què establiu les relacions amb nosaltres dependrà de la direcció en què la història giri ara". Un pla Marshall per a la Unió Soviètica? Per a Gorbatxov això és un "retorn a l'antiga arrogància segons la qual el tren de l'economia soviètica no pot pujar la muntanya sense la locomotora capitalista".

En realitat, només es pot fer amb l'ajut d'aquella locomotora. La confiança dels soviètics en Kohl no té límits durant aquelles setmanes, estan totalment eufòrics, pensen realment que resguardats pel poderós canceller es podran recuperar. L'assessor de Gorbatxov, Txernàiev, apunta a Kíev:

"La nova amistat amb els alemanys ha rebut un altre paletada de ciment. Si el factor germanosoviètic funciona bé, determinarà el destí de la política no només europea, sinó també mundial."

I Gorbatxov diu a l'avió, quan torna a Moscou:

"Kohl... farà de tot per a ajudar-nos a aixecar-nos de nou i esdevenir una potència mundial moderna. Bé, amb Ucraïna estava entusiasmat (Kohl també es va reunir amb els líders ucraïnesos a Kíev), però per a ell ja no és el Lebens-

raum ("espai vital") de Hitler."

A començament de setembre, just tres setmanes després del cop d'estat d'agost, la situació financera de l'URSS és tan precària que Gorbatxov parla amb privat amb el ministre d'Exteriors alemany, Hans-Dietrich Genscher, en una visita a Moscou i deixa de banda l'orgull:

"GORBATXOV: Ens calen diners per a les despeses corrents perquè puguem continuar vivint i mantenir les importacions mentre es desenvolupin les negociacions sobre la reestructuració dels nostres deutes a curt termini. Avui també vull parlar-ne amb Kohl per telèfon.

"GENSCHER: No sé si és bo tractar temes tan delicats per telèfon. Puc enviar immediatament al canceller un telegrama xifrat que només llegirà ell.

"GORBATXOV: Necessitem dos mil milions de dòlars. Cinc-cents milions, els podeu avançar d'aquell compte que ens va donar a l'octubre. Uns altres cinc-cents milions els podem agafar de les nostres reserves. Esperem aconseguir els mil milions restants de l'Orient Mitjà. Hi he enviat Primakov (subcap del KGB) amb aquesta missió.

"GENSCHER: No estic facultat per a respondre, però ho comunicaré al canceller immediatament."

Kohl envia Köhler a Moscou. El 12 de setembre el rep Gorbatxov, que en vista del dubtós suport que rep d'Occident ja pinta uns escenaris terribles:

rescatats demostren que a la repressió de les manifestacions a Azerbaidjan les tropes soviètiques van matar 140 persones; a Geòrgia, vint.

“GORBATXOV: Què passa amb l’ajut a l’URSS? Estem negociant, ponderant, calculant. Això és imperdonable. Tot això recorda la república de Weimar a Alemanya. Mentre els demòcrates es barallaven entre ells, Hitler va arribar al poder sense gaires esforços. Els estats estrangers ens deuen uns 86.000 milions de dòlars. Ens cal una suma similar. Espero que treguin conclusions del que s’ha dit.

”KOHLER: El canceller m’ha encarregat comunicar-vos que hem pres una decisió positiva sobre la primera petició: posar a disposició mil milions de marcs. Quant a la petició de mil milions més, no veiem cap més solució que mobilitzar els socis de la Unió Europea i el G7. La recerca de variants dificulta les exigències financeres, força altes, per part vostra.

”GORBATXOV: No podríeu trobar la possibilitat de proporcionar crèdits en condicions avantatjoses? Fins i tot sense interessos, potser?

”KOHLER: Es molt difícil. Intentaré convèncer els meus socis [del G7] que el vostre país continua essent solvent. Però per a això necessito dades precises del vostre deute extern i les possibilitats d’aprofitar les vostres reserves d’or.

”GORBATXOV: Les xifres de les col·lites són preocupants. Tot just abans de la vostra arribada he parlat per telèfon amb Nasarbaiev [el president del Kazakhstan]. M’ha dit que la collita a

les terres recuperades ha estat menor del que preveien les valoracions més mesurades.

”KOHLER: Segons els serveis americans, la collita del seu país enguany és de 190 milions de tones de cereal respecte als 230 milions de l’any passat. Una enorme diferència.

”GORBATXOV: Ja estaria bé poder recollir 180 milions de tones... Quan es tractava de la guerra del Golf: [després de l’ocupació de Kuwait per Saddam] tots es van unir i van reunir un munt de diners, gairebé cent mil milions de dòlars, però quan es tracta de donar suport a un país enorme del qual depèn tot al món, ja comencem a regatejar.

”KOHLER: Els americans han guanyat aquesta guerra sense invertir un dòlar propi.

”GORBATXOV: I què no ha fet la Unió Soviètica per al món? Qui calcula això? Quant ha salvat la nostra Perestroika i el nou pensament? Centenars de milers de milions de dòlars per a la resta del món!

”KOHLER: No podem perdre temps. És qüestió de setmanes, o més aviat de dies. Un dels errors de càlcul de la vostra Perestroika va ser menystenir el vessant econòmic d’aquest assumpte”.

Però el pla de bombejar milers de milions cap a Moscou amb l’ajut alemany i salvar Gorbatxov ja no funciona. Quan els ucraïnesos donen suport a la declaració d’independència en un

referèndum celebrat l’1 de desembre del 1991 i elegeixen també el seu president, els daus ja han caigut. Set dies després, Rússia, Ucraïna i Bielorrússia funden una Comunitat d’Estats Independents a la qual s’adhereixen vuit repúbliques no esclaves.

La Unió Soviètica és desfà. Alemanya celebra el Nadal quan Mikhaïl Gorbatxov posa el seu càrrec de president a disposició el 25 de desembre i la Unió Soviètica s’adorm pacíficament. El mateix dia, Gorbatxov envia una carta a Bonn:

“Benvolgut Helmut:

”Tot i que els esdeveniments no han transcorregut com jo considerava correcte i adequat, no perdo l’esperança d’un últim èxit de la causa que vaig iniciar fa sis anys, que Rússia i altres estats que pertanyen a una nova comunitat es transformin en països moderns i democràtics.

”Raïssa i jo desitgem de tot cor a Hannelore i a tota la teva família salut, benestar i felicitat.

”Cordialment,

”Mikhaïl

En aquesta carta, Gorbatxov torna a ser el gran estadista. Per això aquest escrit és un dels pocs papers del fatídic any 1991 que el reformista fracassat va permetre fer públics.

Christian Neef

Traducció de David Egea